

Article

Manuscript information:

Received: March 10, 2017

Revised: March 28, 2017

Accepted: April 25, 2017

**Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Anlaşarak Boşanma
ile İlgili Fetvaları**

Prof. Dr. Abdullah DEMİR

abdullahdemir1970@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada Osmanlı şeyhülislamı içerisinde çok seçkin bir yeri olan Ebussuud Efendi'nin eğitim hayatı, görevli olarak ders verdiği medreseler hakkında kısaca bilgi verilecektir. Ebussuud Efendi tefsir, fıkıh, kelam, hadis, edebiyat gibi ilim dallarında söz sahibi olan bir alimdir. Onun fetvaları muteber fıkıh kaynağı olarak günümüze kadar kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir. İslam hukukuna göre evlilik ölüm, talak, muhalaa, tefrik ve fesih olmak üzere beş yolla son bulur. Bu makalede onun talak dışında diğer bir evliliği sona erdirme hali olan muhalaa (anlaşarak boşanma) ile ilgili fetvaları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislam Ebussuud Efendi, Fetva, Talak, Muhalaa

Şeyhülislam Ebussuud Efendi and his Fatwas About Consensual Divorce

Abstract

In this study, the education life of Ebussuud Efendi, who has a very distinguished place in the Ottoman sheikhs, will be given about the madrasahs he teaches. Ebussuud Efendi is a scholar who has a voice in scientific disciplines such as tafsir, fiqh, kalam, hadith and literature.

His fatwas have been used as a source of valid fiqh and continue to be used. According to Islamic law, marriage ends in five ways: death, talak, muhalaa, tefrik and termination. In this article, his fatwas related to muhalaa (consensual divorce), which is another form of ending marriage other than talak, will be discussed.

Cite as:

Demir, A. (2017), Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Anlaşarak Boşanma ile İlgili Fetvaları, *Uluslararası Teoloji & Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 26-35.

Giriş

Ebussuud Efendi'nin asıl adı Muhammed b. Muhammed b. Mustafa b. İmad el-İskilibî'dir. "Müftüilenam, şeyhülislam, sultanü'l-müfessirin, hâtemü'l-müfessirin, hitamü'l-müctehidin, muallim-i sâni, allame-i küll, Hoca Çelebi, Ebu Hanife-i sâni" gibi ünvanlarla anılmıştır. Ebussuud Efendi 17 Safer 896/30 Aralık 1490 tarihinde İskilip'te doğmuştur.¹ Kendisi Şeyh Yavsî'nin altı çocuğundan birisidir. Kardeşlerinin isimleri Ebunnasr, Abdulfettah, Ayşe, Fatma ve Rukiye'dir.

Ebussuud Efendi'nin bilinen en eski atası Necibüddin Musa el-Ahlatî (Halatî)dir. Necibüddin Musa XII. yüzyılda Van Gölü'nün kuzeyinde kurulmuş olan Ahlatşahlar Beyliği'nde yetişmiş bir alimdir. Necibüddin Musa daha sonra Amasya'ya gelerek müderrislik yapmış, oranın ilmî ve siyâsî hayatında faal olarak rol almış ve 700/1300 yılında vefat etmiştir. Necibüddin Musa'dan yaklaşık yüz yıl kadar sonra yaşamış olması gereken El-İmad ise Ebussuud Efendi'nin dedesinin babasıdır. Ebussuud Efendi ailesi, ismini el-İmad'dan almakta olup, İmadîler olarak bilinirler. Amasya'nın meşhur ailelerinden olan Müeyyedzadeler de İmadîler'in bir koludur.²

Ebussuud Efendi'nin babası Şeyh Yavsî'dir. Şeyh Yavsî II. Bayezid'e yakınlığı sebebiyle Hünkar Şeyhi olarak da bilinir. II. Bayezid şehzadelğinde Amasya'da bulunurken Şeyh Yavsî ile tanışmış ve kendisinin tahta geçeceği müjdesini ondan almıştır. Bu müjdenin gerçekleşmesi üzerine II. Bayezid Fatih'te bir tekke yaptırmış ve şeyhi İstanbul'a davet etmiştir. Ebussuud ailesinin Osmanlı hanedanı ile yakınlığı bu şekilde başlamıştır. II. Bayezid'in Şeyh Yavsî'yle irtibatı İstanbul'a yerleştikten sonra da devam etmiştir.

¹ "... bu hayrât ve hasenâtın cümlesi müşarunileyh vâkıfın doğduğu yer olan İskilip Kasabası mahallâtından Meydan Mahallesi'nde, merhum pederinin kabrine muttasıl olarak ..." *Vakıflar Genel Müdürlüğü*, 571. Vakfiye defterinin 266. sahifesinde ve 94. sırada kayıtlı Ebussuud Efendi Vakfî'na ait 977 tarihli vakfiye tercümesi, (bundan sonra 571 nolu vakfiye) s. 6; Ataî, *Zeylü's-Şekaik*, İstanbul 1268, c. 1, s. 183 ; *İlmiye Salnamesi*, İstanbul 1334, s. 376-377; Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Dersaadet 1314, c. 1, s. 403. Doğum tarihini 19 Safer 896/1490 ve 898/1492 olarak gösteren kaynaklar da vardır. Muhyiddin Abdulkadir b. Şeyh b. Abdullah el-Ayderusî, *Tarihü'n-Nuru's-Safir an Ahbari'l-Karni'l-Aşir*, Beyrut 1405/1985, s. 215; Ali b. Bâlî, *İkdü'l-Manzum*, İstanbul 1310, c. 2, s. 282.

² Abdizâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul 1327-1330, c. 1, s. 321-322; Abdurrahman Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932, s. 103; Recep Yaşa, "Ahlatşahlar", *Türkler*, Ankara 2002, c. 6, s. 484- 489.

Ş. İslam Ebussuud Efendi'nin Anlaşarak Boşanma ile İlgili Fetvaları A. Demir

Ebussuud Efendi'nin annesi Sultan Hatun, Ali Kuşçu'nun kardeşinin kızıdır. Kendisi Şeyh Abdurrahim Merzifonî'ye vermiş olduğu icazetnamede Ali Kuşçu'dan "annemin amcası ve babamın hocası" şeklinde bahsetmektedir.³

Ebussuud Efendi çok değerli alimlerden ders almıştır. İlk olarak babasından, Haşiye-i Tecrid'i, Şerh-i Miftah'ı, Şerh-i Mevakıf'ı ve Miftahü'l-Ülum'u okumuştur. Böylece ilk hocası babası Şeyh Yavsî olmaktadır. Bunun dışında Mevlana Seydi-i Karamanî'den, eniştesi Müeyyedzade Abdurrahman Efendi'den ve İbni Kemal'den de ders görmüştür.⁴

Ebussuud Efendi'nin tahsili ile bizzat Padişah da ilgilenmiştir. Daha öğrenciliği sırasında Sultan Bayezid'in dikkatini çekmiş ve kendisine 30 akçe çelebi ulufesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Tahsiline devam eden Ebussuud Efendi hocası Mevlana Seydi-i Karamanî'den mülazemet almıştır.⁵

Meslek hayatına, 922/1516 yılında İnegöl'deki İshak Paşa Medresesi'nde müderris olarak başlamıştır. Buradan 926/1520 yılında İstanbul'daki Davud Paşa Medresesi'ne ve bir yıl sonra da Mahmud Paşa Medresesi'ne tayin edilmiştir. 931/1525 yılında ise Vezir Mustafa Paşa'nın Gebze'de yaptırmış olduğu medreseye tayin edilmiştir. Buraya kadar ilmiye mesleğinde orta derecede görevlerde bulunan Ebussuud Efendi, 932/1526 yılında Bursa Kadılığı'na atanmıştır. Bursa Kadılığı İmparatorluktaki en büyük kadılıklardan birisi olup, Ebussuud Efendi'nin yükselmesinde dönüm noktasıdır. Bundan sonra 934/1528 yılında Fatih Camisi'nin bitişiğindeki Semaniye Medresesi'ne tayin edilen Ebussuud Efendi, beş yıl bu görevde kaldıktan sonra 940/1533 yılında İstanbul Kadılığı'na getirilmiştir.⁶

Kanunî Rebiulevvel 944/Ağustos 1537 tarihinde Korfu Seferi'nde Rumeli Kazakeri Muhyiddin Efendi ve Anadolu Kazaskeri Kadri Efendi'nin Maktul İbrahim Paşa'nın katli meselesini huzurunda sözkonusu etmelerinden memnun olmamış ve bu iki kazaskeri azletmiştir. Söz konusu azilden sonra Ebussuud Efendi Rumeli Kazaskerliği'ne tayin edilmiştir. Karaboğdan (945/1538), Budin (948/1541) ve Estergon (950/1543) seferlerinde padişahın yanında bulunmuştur. Budin'in fethinden sonra

³ Ebussuud Efendi, *İcazetname*, B.K. Bayezid, n. 3197, v. 29b.

⁴ Ataî, s. 183; Kefevî Mahmud b. Süleyman, *Ketaibü A'lami'l-Ahyar min Fukaha-i Mezhebi'n-Numan el-Muhtar*, SK., Esad Efendi, nr. 548, v. 276b; *İlmiye Salnamesi*, s. 376-377.

⁵ Ataî, s. 184.

⁶ Ataî, s. 184; Ahmed Akgündüz, "Ebussuud", *DİA*, c. 10, s. 365.

şehirde ilk cuma namazını kıldırmıştır. Sekiz yıl Rumeli Kazaskerliği görevinde bulunmuştur (944-952/ 1537-1545).⁷

Şaban 952/Ekim 1545'de Fenarizade Muhyiddin Efendi'nin yerine şeyhülislam olmuştur. Atâî'nin de ifade ettiği gibi Sadi Efendi'nin şeyhülislamlığından sonra bu makamı layıkıyla dolduracak kimse gelmemiştir. Nihayet Ebussuud Efendi ile bu makama Sadi Efendi'den daha layığı gelmiştir.⁸ Ebussuud Efendi otuz yıl kadar şeyhülislamlık yapmıştır.

Şeyhülislam Ebussuud Efendi 5 Cemaziyelevvel 982/23 Ağustos 1574 tarihinde Pazar günü 87 yaşında vefat etmiştir. Cenaze namazı, Muhaşşi Sinan Efendi tarafından, kalabalık bir cemaat huzurunda Fatih Camisinde kıldırılmış ve Eyüp Camii yakınında bulunan kendi yaptırmış olduğu medresenin haziresine defnedilmiştir. Vefatı İslam dünyasında üzüntüye sebep olmuş, Mekke ve Medine uleması gıyabında cenaze namazı kılmışlardır.⁹

Uzun ve verimli bir hayat süren Ebussuud Efendi'nin (896-982/1490-1574) başta fıkıh ve tefsir sahalarında olmak üzere çok sayıda eseri bulunmaktadır. Onun fıkıhla ilgili eserlerini şerhler ve haşiyeler, risaleler (monografiler), fetva mecmuaları ve kanunnameler olarak tasnif etmek mümkündür.¹⁰ Monografiler de denilebilecek olan risaleleri de kendi içerisinde konularına göre sınıflara ayırmak mümkün olduğu gibi (vakıfla ilgili risaleler, arazi ile ilgili risaleler, çeşitli konularla ilgili risaleler) şekil açısından klasik tarzdaki risaleler (Risale fi'l-Mesh vb.) ve fetva niteliğinde risaleler olarak da tasnif edebiliriz. Son ayrıma göre düşünürsek Ebussuud Efendi'nin risalelerinin çoğunun fetva niteliğinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu tarz risaleler fetva mecmuaları içerisinde bulunmakta olup, konuyla ilgili bir soruya cevap şeklinde kaleme alınmıştır.

⁷ Peçevî, Tarih-i Peçevi, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, c. 1, s. 42; Atâî, s. 184.

⁸ Atâî, s. 184; Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998, s. 192.

⁹ Atâî, s. 185.

¹⁰ Ebussuud Efendi'nin eserleri için bk. Abdullah Demir, *"Ebussuud Efendi'nin Osmanlı Hukuku'ndaki Yeri"*, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s. 29-43.

İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi

İslam hukukunda evlilik beş yolla sona erer: Ölüm, talak, muhalaa, tefrik ve fesih. Talak fıkıh kitaplarında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Diğer evliliğin sona erme şekilleri de talakla benzer hükümlere tabidir. Makalenin konusu olan fetvalar muhalaa yani anlaşarak boşanma ile ilgilidir.

Muhalaa (Anlaşarak Boşanma)

Tarafların anlaşarak aralarındaki evliliğe son vermelerine muhalaa veya hul' adı verilir. Muhalaada genellikle erkeğe bir miktar mal veya para ödenir. Kadın mehr-i müeccelden ve iddet nafakasından vazgeçerek veya mehr-i muaceli erkeğe iade ederek kendisi için çekilmez hale gelen evliliği muhalaa yoluyla sona erdirebilir.

Muhalaa bir bain talaktır. Muhalaa için kocanın evlenme ehliyetine sahip yani mümeyyiz ve bülüğa ermiş olması yeterlidir. Muhalaa halinde kadının mal varlığında azalma olacağı için tam eda ehliyetine sahip olması yani mümeyyiz, bâliğ ve reşid olması gerekmektedir.¹¹

Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Muhalaa (Anlaşarak Boşanma İle İlgili Fetvaları)¹²

“Bab: El-Hul’ (Anlaşarak Boşanma)

72b

Mesele: Hind zevci Zeyd ile mehrinden ve nafaka-yı iddetinden ferağat edip ve Zeyd'den olan bir yaşında sağiresini nafaka takdir ettirmeyip kendi yanında yedi yıla değin beslemek üzere hul' okuşduktan sonra Hind “Fakireyim” deyu sağire-i mezbureye nafaka takdir ettirip nesne almaya kâdir olur mu?

El-Cevab: Olur amma kudreti oldukda yine Zeyd'e öder. Ebussuud.

¹¹ M. Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1985, s. 42-43; Merginani, *El-Hidaye*, Daru İhyai't-terasi'l-Arabî, Beyrut, c. 1-2, s.261-264; Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkıhı Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. 10, s. 379-401.

¹² Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan, 223.

Mesele: Hind mehrinden ve nafaka-i iddetinden ferağat edip ve zevci Zeyd'den olan evladın baliğa olunca besleyip ve Zeyd'in beş bin akçe deynini dâyinine vermek üzere Zeyd ile hul' okuşsalar ba'dehu beş bin vermemeye kâdire olur mu?

El-Cevab: Hul' sahih değildir zaman-ı bülüğları meçhuldur bedel-i hul' meçhul olmuş olup hul' fasid olur tekrar tashih-i akd lazımdır. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevci

73a

Hind'i iki defa bayin talak boşayıp yine alsa Hind sonradan mehrinden ve nafaka-i iddetinden geçmek şartıyla Zeyd Hind'i boşasa sonra Hind mehrin ve nafaka-i iddetin talep edicek Hind Zeyd'e "Ben seni mehrinden ve nafaka-i iddetinden geçmek şartıyla boşadım" deyip geri almaya kâdir olur mu?

El-Cevab: Olmaz ve Hind dahi talebe kâdire olmaz. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevci Hind ile verdiği mehr-i mu'accel almak üzerine hul' eylese Hind Zeyd'e verdiği ve akrabasına verdiği esbabı şer'an talep edip almaya kâdir olur mu?

El-Cevab: Hul' zevciyyete müta'allik olan hukuku ıskat eder amma akrabasına verdiği esbabda kâdiredir. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevci Hind'i iki defa boşayıp yine nikâhlansa def'a-i salisede Hind mehrinden ve nafaka-i iddetinden ferağat edip Müslümanlar huzurunda "İradetin elinde olsun" dedikde Hind dahi fi'l-hal kendi nefsinin ihtiyar edip beş ay mürur ettikde Zeyd "Mücerred inşallah ile boşadım idi" deyu meclis-i şer'de yemin etmekle Bekir-i naib Hind'i Zeyd'in menkuhesi olmaya hüküm eylese nafiz olur mu?

El-Cevab: Batıldır hul'da inşallah davası dinlenmez. Ebussuud.

Mesele: Zeyd'e zevci Hind "Beni boş" dedikde Zeyd dahi "Eğer sabah namazı vaktinde mehrinden ve nafakandan ve sair hukukundan ferağat edersen bayin talak ve üç talak ve yüz bin talak boş ol" dedikten sonra vakt-i mezburede Hind ferağat etmiş olmayacak mezbure Hind Amr-ı imama varıp Amr "Nice oldu" deyicek Hind "Bin talak boş ol dedi mehrimden ben de geçdim" demiş olmakla üç talak olmuş olup Zeyd'den tefrik olunmak caiz olur mu?

Ş. İslam Ebussuud Efendi'nin Anlaşarak Boşanma ile İlgili Fetvaları A. Demir

El-Cevab: Nafakasından ve sair hukukundan geçtiğine dahi ikrar etti ise olur. Ebussuud.

Mesele: Zeyd'in hatunu Hind'in babası Amr "ben Hind'in seninle ihtila'a vekilim" deyu mehrinden ve nafaka-i iddetinden ferağat edip Hind, Zeyd'de talak verdikten sonra Hind tevkile inkâr edip yemin eylese Zeyd'den mehrini ve nafakasını alabilir mi? Beyan.

El-Cevab: Vekâleti tarik-i şer'le dava-yı sahihaya binaen sabit olduğundan sonra hul' olundu ise alamaz eğer sabit olmadan olunup Amr zâmin oldu ise Hind mehrini Zeyd'den alır Zeyd Amr'a tazmin eder eğer zamin olmadı ise mehrini alır iddeti tamam oldu ise güzeşte nafakayı alamaz. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevci Zeyneb'i hul' ettikde inşaallah dese talak vaki olur mu?

El-Cevab: İnşaallah dediğine beyyinesi var ise olmaz Zeyneb bedel-i hul'ı yine alır yok ise Zeyd yeminiyle tasdik olunmaz talak-ı bayin mukarrer olur. Ebussuud.

Mesele: Hind zevci Zeyd ile ikrahla muhala'a ettikten sonra

73b

ikrahı ispat edip mehrini almaya kâdire olur mu?

El-Cevab: Olur. Ebussuud.

Mesele: Hind zevci Zeyd'in malından izinsiz bazı esbab edinip saklasa ba'dehu Hind Zeyd ile hul' edişip Hind Zeyd'e mehrin bağışlayıp ve Zeyd dahi Hind'e elinde olan esbab Hind'in olmak şartıyla talak verse ba'dehu Hind'in gayri yerde ol hul' olunan esbabdan ziyade esbabı bulunsa Zeyd esbabını Hind'den almaya kâdir olur mu? Beyan.

El-Cevab: Hemen Hind'in elinde zâhir olan esbab Hind'in olmak şart olundu ise sonra zâhir olan esbab Zeyd'in malı ile alındı ise ol esbabın bahasını alır. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind'e talak vermek istedikde Hind dahi mehrinden ve nafaka-i malumesinden ve sağirelerinin nafaka-i malumelerinden ferağat edip Zeyd ile hul' okuşdukda Hind'e Zeyd dahi talak verse ba'dehu Hind sağirelerinin ve kendinin nafakasıyla mehrin almaya kâdire olur mu?

El-Cevab: Hayzından kalmış ise nafakası malumdur alamaz mehrini hiç alamaz iddet-i hayz ile ise nafakasına malum demek cümledir iddeti içinde nafakasını alır sağirelerinin nafakaları malume olmak zaman-ı terbiyet malum olmak ile olur zaman tayin olundu ise alamaz olunmadı ise malum demek cehildir güzeşteyi alamaz min ba'd alır. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind ile mehrini ve nafaka-yı iddetini ve sağir oğlunu baliğ olunca nafakasız beslemek üzerine hul' eylese ba'dehu mehrini ya sağir için nafaka almaya kâdire olur mu?

El-Cevab: Sağir için nafaka alır tayin-i zaman olunmamış vakt-i bülüğ meçhuldur. Ebussuud.

Mesele: Zeyd Hind'e verdiğiinden ziyade bedel-i hul' almak caiz olur mu?

El-Cevab: Layık olmaz etmemek gerekdir. Ebussuud.

Mesele: Hind-i hamil vaz'-ı haml ettikde veledin nafakasından ferağat etmek üzerine zevci Zeyd ile hul' idişdiklerinden sonra Hind vaz'-ı haml edicek yine veledin nafakasını Zeyd'den almaya kâdire olur mu?

El-Cevab: Alamaz zaman ta'yin olunmayıcak. Ebussuud.

Mesele: Hind veled-i sağirinin yedi yıllık nafakasını kendi yanından vermek üzere zevci Zeyd ile hul' edip hâkimü'l-vakt sıhhat-i hul'a hükm edip hüccet verse ba'dehu veled-i sağir fevt olsa Zeyd-i mezbur Hind'den veled-i sağirin yedi yıllık nafakasını talep edip almaya kâdir olur mu?

El-Cevab: Olur. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind ile hul' okuşup bedel-i hul' Hind murdi'a olmayan veled-i sağirini bila nafaka ve bila müddet besleyicek olsa ba'dehu nafaka takdir ettirip şer'an alabilir mi?

El-Cevab: Alabilir. Ebussuud.

Cevab-ı Diğer: Amma aldığı mehr-i mu'aceli vermek gerekdir. Ahmed.

Ş. İslam Ebussuud Efendi'nin Anlaşarak Boşanma ile İlgili Fetvaları A. Demir

Mesele: Zeyd zevcesi Hind ile hul' okuşub bedel-i hul' Hind sağirini nafakasız beslemeğe mültezim olsa amma zaman tayin olunmasa ba'dehu Hind ol sağireye nafaka takdir ettirse alabilir mi?

El-Cevab: İki yıldan sonra alır razi'a ise. Ahmed.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind ile hul' okuşub Hind bedel-i hul' oğlunu nafakasız besliyecek olsa ba'dehu nafaka takdir ettirse şer'an Hind alabilir mi?

El-Cevab: Alamaz tayin olunan müddetten tayin var ise tayin yok ise alır amma aldığı mehri vermek gerekdir. Ahmed.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind ile mehri üzerine muhala'a edip tefrik olunduktan sonra Hind kable'l-muhala'a Zeyd'den bayin talak boş olduğun ispat edip mehrini almaya

74a

kâdire olur mu?

El-Cevab: Olur. Ebussuud.

Mesele: Zeyd zevcesi Hind'e haber gönderip "Eğer fûlan zamana dek anda varmaz isem Amr'a yüz sikke filori verip iradetin elinde olsun" dedikde Hind vakt-i ma'huddan sonra Amr'a yüz filori verip talak ihtiyar etse Zeyd Amr'dan filoriyi almaya kâdir olur mu?

El-Cevab: Vakt-i ma'huddan tehir etmeyip talak ihtiyar etti ise bayin talak boş olur bedel-i hul'u Zeyd alır. Ebussuud.

Mesele: Zeyd Hind ile muhala'a ettikten sonra Hind'in hamli zâhir olsa Hind nafaka takdir eylemek caiz olur mu?

El-Cevab: Hind iddet-i hayız ile ya eşhur ile olmak i'tikadı üzerine muhala'a edicek olur. Ebussuud."

KAYNAKÇA

Abdullah Demir, "Ebussuud Efendi'nin Osmanlı Hukuku'ndaki Yeri", M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

Abdizâde Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul 1327-1330, Cilt. 1.

- Abdurrahman Şerif, *Ahlat Kitabeleri*, İstanbul 1932.
- Ahmed Akgündüz, “Ebussuud”, *DİA*, CİLT. 10.
- Ali b. Bâlî, *İkdü'l-Manzum*, İstanbul 1310.
- Ataî, *Zeylî'ş-Şekaik*, İstanbul 1268, Cilt. 1.
- Ebussuud Efendi, *İcazetname*, B.K. Bayezid, n. 3197, v. 29b.
- Evliya Çelebi, *Seyahatname*, Dersaadet 1314, Cilt. 1.
- Hezarfen Hüseyin Efendi, *Telhisü'l-Beyan fi Kavanin-i Al-i Osman*, haz. Sevim İlgürel, Ankara 1998.
- İlmiye Salnamesi*, İstanbul 1334.
- Kefevî Mahmud b. Süleyman, *Ketaibü A'lami'l-Ahyar min Fukaha-i Mezhebi'n-Numan el-Muhtar*, SK., Esad Efendi, nr. 548, v. 276b.
- M. Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1985.
- Merginanî, *El-Hidaye*, Daru İhyai't-terasi'l-Arabî, Beyrut, Cilt. 1-2Muhyiddin
- Abdulkadir b. Şeyh b. Abdullah el-Ayderusî, *Tarihü'n-Nûru's-Safir an Ahbari'l-Karni'l-Aşir*, Beyrut 1405/1985.
- Peçevî, *Tarih-i Peçevi*, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1992, Cilt. 1.
- Recep Yaşa, “Ahlatşahlar”, *Türkler*, Ankara 2002, Cilt. 6.
- Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, Cilt. 10, s. 379-401.